

JAROSŁAW BODZEK*

**DAWNE I NOWE ZNALEZISKA STAROŻYTNYCH MONET RZYMSKICH
W ARCHIWUM I ZBIORZE MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE
(Część I)****

W kolekcji monet starożytnych Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie znajduje się spora grupa obiektów pozyskanych w postaci darów albo zakupów będących znaleziskami z terenu Polski lub terenów sąsiednich. Dział Numizmatyki przechowuje ponadto szereg informacji dotyczących odkryć monet starożytnych z interesującego nas obszaru. Większość z nich była publikowana na bieżąco w „Wiadomościach Numizmatyczno-Archeologicznych”, później w „Wiadomościach Numizmatycznych”, a część została wykorzystana przez polskich i zagranicznych numizmatyków zestawiających inwentarze znalezisk¹. Wspomniane publikacje nie objęły jednak ani wszystkich monet pochodzących ze znalezisk, a znajdujących się w zbiorze Muzeum Narodowego w Krakowie, ani wszystkich informacji o znaleziskach, jakie dotarły do pracowników Gabinetu Numizmatycznego. W niektórych przypadkach publikowane informacje były niepełne lub nieściśle. Celem niniejszego opracowania jest z jednej strony uzupełnienie wiadomości niepełnych lub skorygowanie błędnych, z drugiej zaś informacja o nowych, nie podanych do wiadomości ogółu².

---

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Narodowe w Krakowie.

** Część II ukazała się w ramach suplementu do korpusu znalezisk rzymskich z europejskiego Barbaricum. Por. J. B o d z e k, *Dawne i nowe znaleziska monet rzymskich w archiwum i zbiorze Muzeum Narodowego w Krakowie*, [w:] Korpus znalezisk rzymskich z europejskiego Barbaricum. Polska. Suplement — tom 3. Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem Polski III, s. 207–213.

¹ Por. np. C. F r e d r i c h, *Funde antiker Münzen in der Provinz Posen*, Posen 1909, s. 28; artykuły L. P i o t r o w i c z a czy prace M. G u m o w s k i e g o, *Moneta rzymska w Polsce*, Przegląd Archeologiczny X, 1954–56 (1958), s. 87–149 i A. K u n i s z a, *Znaleziska monet rzymskich z Małopolski*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1985.

² Niniejszy artykuł jest pierwszą z serii publikacji dotyczących interesującego nas tematu. Kolejne publikowane będą w miarę postępu prac nad materiałami archiwalnymi i napływem nowych informacji dotyczących znalezisk monet rzymskich. Generalnie problem pieniądza rzymskiego na ziemiach polskich swego czasu omówił J. W i e l o w i e j s k i, *Pieniądz rzymski na ziemiach polskich. Stan i perspektywy badań*, [w:] *Pieniądz starożytny. Stan i perspektywy polskich*

Do grupy szczególnie interesujących znalezisk monet starożytnych z terenów Polski należą odkrycia egzemplarzy emitowanych w Aleksandrii egipskiej³. Znaleziska takie zarejestrowano również na terenie Małopolski⁴. Chodzi tutaj przede wszystkim o skarb znaleziony w okolicach Chełma, być może w pobliżu Włodawy⁵. Miał on zawierać „ok.1,5 litra” monet z greckimi napisami. Trzy z nich, opublikowane w „Wiadomościach Numizmatyczno-Archeologicznych” jako bite w Kyzikos, okazały się być bilonowymi tetradrachmami emitowanymi w Aleksandrii⁶. Jak słusznie zauważył A. Kunisz, jest wielce prawdopodobne, że większość pozostałych monet, jeśli nie cały skarb, stanowiły również egzemplarze bite w tej mennicy. Potwierdzeniem tej tezy może być niepublikowana dotąd informacja zawarta w archiwum Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie⁷. Według niej profesor Jarosław Doliński, znany krakowski numizmatyk, aktywnie działający w Krakowskim Towarzystwie Numizmatycznym, ofiarował w dniu 16 marca 1916 r. Muzeum Narodowemu w Krakowie osiem monet starożytnych⁸. Zdecydowaną większość spośród nich, siedem sztuk, stanowiły tetradrachmy

---

badan̄. Materiały z konferencji w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, listopad 1982, Warszawa 1984, s. 78–97; nowsze opracowanie przedstawił A. Kunisz, Stan badań nad problematyką pieniądza rzymskiego na ziemiach polskich, [w:] K. Filipow red., Białoruś, Litwa, Polska, Ukraina. Wspólne dzieje pieniądza. Supraśl 20–22.X.1994, Materiały z I Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Warszawa 1996, s. 39–52.

³ Problematyce tego typu znalezisk sporo miejsca poświęcił A. Kunisz, *East and Central European finds of autonomous coins from the Roman Empire Period*, Polish Numismatic News, II, 1973, s. 27–39, zwł. s. 31nn; por. również uwagi A. Bursche, *Kontakty Cesarstwa Rzymskiego z ludnością kultury wielbarskiej w III i IV w. w świetle źródeł numizmatycznych*, [w:] *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, Lublin 1988, s. 44. W innej swej pracy autor ten zestawia znaleziska monet bitych w mennicy aleksandryjskiej w III w. A. Bursche, *Later Roman Barbarian Contacts in Central Europe. Numismatic Evidence (Spätromische Münzfunde aus Mitteleuropa. Ein Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Rom und den Barbaricum im 3. und 4. Jh. n Chr.)*, Studien zu Fundmünzen der Antike (SFMA) 11, Berlin 1996; por. również M. Jančó, *Nálezy alexandrijských tetradrachem v strednej Európe. Príspevek k poznaniu obchodných kontaktov Afriky prokonzulskej a Egypta se stredným Podunajskom v mladšej dobe rimskej*, Slovenska Numizmatika 16, 2002, s. 11–40.

⁴ Patrz A. Kunisz, *Znaleziska monet rzymskich z Małopolski*, Wrocław 1985, no 25 II; no 308; por. również Bursche, *Later...*, nr 93; P. Kaczanowski, O. Margos, *Tabula Imperii Romani, M. 34 Kraków*, Kraków 2002, nos 77; 849, (odtąd jako TIR); tam dalsza bibliografia.

⁵ WNA, 6, 1914, s. 32; A. Kunisz, *Chronologia napływu pieniądza rzymskiego na ziemię Małopolski*, Wrocław 1969, nr 22 II; Kunisz, *Znaleziska...* nr 25 II; Bursche, *Kontakty...*, s. 44n; Bursche, *Later...*, nr 93–94; TIR nr 77; w tej ostatniej publikacji już uzupełniona lista cesarzy. W okolicach Włodawy umieszcza odkrycie skarbu A. Kokoński, *Monety antyczne na Lubelszczyźnie*, WN 1984, s. 29, 44, podobnie Bursche, *Kontakty...*, s. 44; idem, *Later...*, nr 94 (jako Włodawa).

⁶ Właściwego określenia na podstawie opisu dokonał A. Kunisz, *o.c.*, s. 36.

⁷ Księga nabytków r. 1902–1932 (b. nr inw.), 16 III 1916.

⁸ Dz. pod. 7565; o preć. dr inż. Jarosławie Dolińskim (1881–1971) — postaci niezwykle ważnej dla krakowskiego środowiska numizmatycznego, wybitnym kolekcjonerze, darczyńcy na rzecz Uniwersytetu Jagiellońskiego i Muzeum Narodowego w Krakowie, por. J. Jarominek, J. Reyman, Z. Żabiński red., *100 lecie Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie, Kraków Maj 27–29 1988*, Kraków 1988, s. 101n.

aleksandryjskie. Ósma moneta miała być brązem Konstantyna Wielkiego. Notatka wymienia również cesarzy, w imieniu których wybite zostały wspomniane monety. Byli to: Karus, Probus, Maksymian i Dioklecjan. Podarowane monety miały pochodzić „z wykopaliska w Starej Wsi w Guberni Warszawskiej”.

Wskazanie tej ostatniej miejscowości jako miejsca znalezienia interesujących nas monet może być jednak nieporozumieniem. Wspomniana wyżej notatka w WNA, informująca o skarbie z okolic Chełma podaje bowiem, że monety z tego znaleziska przechowywane były „w zbiorach hr. Zamoyskich w Starej Wsi pod Warszawą”. Folwark i dobra Stara Wieś należące niegdyś do Zamoyskich znajdują się pomiędzy Otwocikiem a Celestynowem⁹. Tam prawdopodobnie przechowywane były monety znalezione w okolicach Chełma. Czy nie może to być ta sama Stara Wieś w Guberni Warszawskiej, z której pochodzić miało wykopalisko ofiarowane przez Jarosława Dolińskiego? Co prawda, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* notuje co najmniej kilka miejscowości noszących nazwę Stara Wieś, a położonych na terenie dawnej Guberni Warszawskiej¹⁰. Jednakże w omawianym przypadku zbieżności nie ograniczają się wyłącznie do nazwy miejscowości. Zarówno znalezisko przechowywane w dobrach Zamoyskich, jak i dar Jarosława Dolińskiego tworzyły monety bite w Aleksandrii. Jak wspomniano, znaleziska takich monet są notowane na terenie Polski, jednak nie należą do wyjątkowo licznych. Jeżeli chodzi o teren Małopolski, możemy mówić o stosunkowo rzadkich przypadkach zarejestrowanych znalezisk tego typu. Uwaga ta w jeszcze większym stopniu dotyczy znalezisk gromadnych monet aleksandryjskich. Zwraca również uwagę bliskość pomiędzy, z jednej strony, datą publikacji informacji o znalezisku z okolic Chełma (r. 1914), z drugiej zaś — datą ofiarowania monet przez Jarosława Dolińskiego krakowskiemu muzeum (r. 1916). Wszystko to wskazuje, że możemy mieć tutaj do czynienia z klasycznym pomieszaniem informacji o fakcie znaleziska monet z danymi o miejscu ich przechowywania.

Można więc brać pod uwagę następujący scenariusz: osoba zapisująca informację o darze źle rozumiała J. Dolińskiego, który wspominał zapewne, iż monety pozyskał w Starej Wsi. Jako alternatywne wytłumaczenie można przyjąć, iż sam ofiarodawca źle rozumiał to, co mu powiedziano przy pozyskiwaniu monet. Kuriozalny wydaje się przy tym fakt, iż nie skojarzono danych zapisanych w omawianej notatce z informacją o skarbie z Chełma, opublikowaną przecież rok wcześniej w WNA¹¹. Być może autor notatki został zmylony tym, iż monety opisane w WNA określone zostały jako wybite w Kyzikos¹². Tak czy inaczej raczej wydaje się wielce prawdopodobne, iż monety ofiarowane w 1916 r. Muzeum Narodowemu w Krakowie pochodzą ze skarbu znalezionego w okolicach Chełma (Włodawy), a przechowywanego w Starej Wsi. Przyjęcie takiej interpretacji pozwala uwiarygodnić tezę A. Kunisza dotyczącą składu skarbu oraz poszerzyć listę cesarzy, których monety wchodziły w jego skład, o Karusa i Probusa. Niestety identyfikacja wspomnianych monet w zbiorze MNK nie jest możliwa na skutek z jednej strony ogólnego charakteru wspomnianej notatki, z drugiej zaś — utraty prowe-

---

⁹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów ościennych*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, T. XI, Warszawa 1890, s. 225, nr 2.

¹⁰ Por. *Słownik...*, s. 225nn. Inna Starawieś znana jest ze znaleziska skarbu 22 aureusów z III wieku por. S. K u b i a k, *Znaleziska monet rzymskich z Mazowsza i Podlasia*, Wrocław 1979, s. 69, nr 111; tam dalsza bibliografia.

¹¹ WNA za rok 1914 ukazał się w roku 1915.

¹² Ten błąd powielany był w późniejszej literaturze, por. K u n i s z, *Znaleziska...*, s. 36.

nienicji większości egzemplarzy, do jakiej doszło w wyniku przemieszania zbioru w czasie II wojny światowej¹³. Z tych samych przyczyn nie jest możliwe rozpoznanie w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie brązu Konstantyna Wielkiego ofiarowanego wraz z monetami aleksandryjskimi. Otwartą kwestią pozostaje również, czy stanowił on część tego samego znaleziska co monety aleksandryjskie, czy może jest to osobne znalezisko¹⁴.

II. DĄBROWNO, POW. MYSZKÓW, WOJ. ŚLĄSKIE

AR, denar,
Antoninus Pius (138–161)
Av. ?
Rv. ?

W Dąbrownie w 1913 r. odkryty został wielki, liczący ponad 500 sztuk skarb denarów z drugiej połowy I i przełomu II/III w., któremu towarzyszyły złoty naszyjnik oraz diadem¹⁵. W literaturze dotyczącej skarbu powstało spore zamieszanie, dotyczące głównie miejsca jego odkrycia. Różne wersje i nazwy, pod jakimi występowało omawiane znalezisko, zostały uporządkowane przez A. Kunisza, który zestawiał również w możliwie najbardziej pełny sposób zawartość zespołu¹⁶. Do opublikowanych i znanych informacji dotyczących skarbu warto dodać wzmiankę zawartą w archiwum Gabinetu Numizmatycznego. W księdze nabytków za lata 1902–1932 pod datą 25 V 1914 widnieje informacja, iż „p. Janina Jentys składa w darze: denar Antonina Piusa, wykopany we wsi Dombrowno, pow. Będzin”¹⁷. Zarówno miejsce znalezienia monety, jak i data jej pozyskania do Muzeum wskazują na pochodzenie z wymienionego wyżej skarbu. Ofiarodawczyni nie jest wymieniana pośród znalazców skarbu. Według danych zawartych w materiałach Cesarskiej Komisji Archeologicznej w Petersburgu monety mieli znaleźć Katarzyna i Józef Kowalczykowie oraz Wawrzyniec Kital¹⁸. Janina Jentys mogła być jednak albo spokrewniona z wymienionymi wyżej lub należeć do grupy osób, które nabyły monety od znalazców¹⁹. Pozostaje jeszcze pytanie, czy wspomniany denar Antonina Piusa należy dopisać do listy monet wchodzących w skład skarbu, czy też może pojawił się on już wcześniej w literaturze? Jakkolwiek odpowiedź na postawione pytanie jest trudna, nie można wykluczyć, iż jest to moneta wspomniana w notatce dotyczącej „skarbu spod Częstochowy” zamieszczonej w „Wiadomościach Numizmatyczno-Archeologicznych” za lata 1918–1919²⁰. Autor wspomnianej notatki

---

¹³ Por. J. B o d z e k, *Historia kolekcji monet starożytnych Muzeum Narodowego w Krakowie*, [w:] *Emeryk Hutten-Czapski. Wystawa kolekcji w stulecie śmierci*, Kraków 1997, s. 65.

¹⁴ Notatka w Księdze Nabytków wydaje się nie pozostawiać tutaj wątpliwości: „Wszystkie pochodzące z wykopaliska w Starej Wsi gub. Warszawskiej”. Z drugiej strony, jeżeli Stara Wieś była jedynie miejscem przechowywania monet, odpowiedź na to pytanie pozostaje otwarta.

¹⁵ K u n i s z, *Znaleziska...*, nr 39; TIR, s. 42, no 116; tam dalsza bibliografia.

¹⁶ K u n i s z, *Znaleziska...*, s. 49nn, nr 39; tam dalsza bibliografia.

¹⁷ Księga nabytków (bez N.I.), Dz. p. 7060, 25/V 1914.

¹⁸ V. M. P o t i n, *Znaleziska monet na obszarze Polski według danych archiwów leningradzkich. Część II 1890–1913*, WN XV, 1971, (z. 4), s. 201.

¹⁹ O zatrzymaniu części monet przez znalazcę i sprzedaży monet na targu w Żarkach por. WNA V, 1913, s. 155.

²⁰ WNA, VIII, 1918–1919, s. 18. Na temat tożsamości tego odkrycia ze skarbem z Dąbrowna por. K u n i s z, *Znaleziska...*, s. 54, przyp. 1.

pisze: „Jeden z nich [denarów — przyp. J.B.] przyniesiony do zbadania do Muzeum Czapskich, był denarem Antonina Piusa bardzo zniszczonym i wytartym już w obiegu. Tego rodzaju miały być wszystkie inne monety”.

W świetle przytoczonego wyżej przykładu skarbu z okolic Chełma, pomieszczenie informacji o miejscu znalezienia monet nie wydaje się niczym dziwnym. Zwraca uwagę fakt, iż w księdze nabytków miejsce odkrycia określone zostało pod nazwą „Dombrowno, pow. Będzin”. Na niewłaściwe określenie przez część literatury nazwy powiatu, na terenie którego położone jest Dąbrowno, wskazał już A. Kunisz²¹. Dodatkowo należy pamiętać, że dar Janiny Jentys oddziela od notatki w WNA czas pierwszej wojny światowej. Dla kolekcji numizmatycznej Muzeum Narodowego w Krakowie był to trudny okres ukrywania zabytków oraz zmiany kuratora, co nie wpłynęło szczególnie dobrze na zachowanie danych o dokładnej proveniencji zbiorów. Wymienione czynniki, a także bardzo ogólny opis omawianej monety oraz przemieszanie kolekcji numizmatycznej MNK w czasie II wojny światowej uniemożliwiają obecnie identyfikację i co za tym idzie dokładne określenie denara Antonina Piusa.

III. KAZIMIERZ DOLNY, OKOLICA, POW. PUŁAWY, WOJ. LUBELSKIE

Znaleziska pojedyncze, przed czerwcem 2002 r.

1. Trajan, denar?, Rzym 103–111 (Fot. 1)

Av. IMPTRAIANO A[VGG]ERDACP MTRP

Popiersie Trajana w wieńcu laurowym, w prawo.

Rv. COSVPPSPQROPTIMOPRINC

Pax stojąca w lewo, w prawej ręce trzyma gałązkę; lewą wspiera o kolumnę.

BMC III, s. 74, nr 315–317; RIC s. 252, nr 126; Strack nr 148.

2. Marek Aureliusz, denar(?), Rzym 176–177 (Fot. 2)

Av. MANTONIN V

SAVGGERM[SARM]

Głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo.

Rv. TRPXXXI IMPV IICOSI IIP

Felicitas stojąca w lewo, trzyma krótki(?) kaduceusz i róg obfitości

BMC IV, s. 492, nr 729var, RIC III, s. 242, nr 377; MIR, s. 132, nr 362.

²¹ Kunisz, *ibidem*.

W bliżej niesprecyzowanej okolicy Kazimierza nad Wisłą miały zostać znalezione dwie monety rzymskie²². Prawdopodobnie są to denary Trajana: z lat 103–111 oraz Marka Aureliusza z 176–177 roku. Obydwie monety znane są autorowi jedynie z fotografii a czas ich znalezienia należy umieścić przed czerwcem 2002 r. Moneta Trajana ma zatarte szczegóły rysunku awersu, co uniemożliwia rozstrzygnięcie, czy w przypadku popiersia możemy mówić jedynie o draperii na lewym ramieniu czy może w ogóle mamy tutaj do czynienia z popiersiem udrapowanym, jak notują RIC i BMC. Trudno również rozstrzygnąć czy jest to denar czy *subaeratus*. Podobne pytanie pozostaje nierozstrzygnięte w przypadku drugiej z opisywanych monet. Stanowi ona dosyć ciekawy egzemplarz, bowiem zarówno BMC, jak i MIR notują typ Felicitas jedynie z długim kaduceuszem²³. Sądząc z fotografii, w omawianym przypadku Felicitas trzyma kaduceusz krótki.

Informacje, jakie posiadamy, nie pozwalają na bardziej precyzyjne określenie miejsca odkrycia obydwu monet. Wydaje się, że natrafiono na nie osobno, prawdopodobnie w różnych miejscach. Z samego Kazimierza nie zarejestrowano dotąd odkryć monet rzymskich. Znajdiska takie znane są natomiast z okolic tego miasta. Bliżej nieokreślony denar rzymski znaleziony został w położonym po przeciwnej stronie Wisły Janowcu (pow. Puławy)²⁴. Z Bochotnicy (pow. Puławy) pochodzą trzy brązy Konstantyna I lub II²⁵, wreszcie w okolicy Puław zarejestrowano znajdiska follisów Konstantyna Wielkiego²⁶ oraz Licyniusza I²⁷. Nieco bardziej oddalone od Kazimierza są odkrycia nieokreślonej monety brązowej w Nałęczowie-Wojciechowie²⁸, znalezisko pięciu również nieokreślonych monet w Chodlu (pow. Opole Lubelskie)²⁹ oraz pośmiertny denar Faustyny Starszej z tej samej miejscowości³⁰. Wreszcie z Dratowa (pow. Opole Lubelskie) pochodzi denar Domicjana³¹. Publikowane monety Trajana i Marka Aureliusza, choć bez dokładnej lokalizacji, uzupełniają obraz znajdisk numizmatów rzymskich w rejonie Kazimierza.

---

²² Za informację oraz fotografie monet serdecznie dziękuję Panu M. G.

²³ RIC nie rozróżnia pomiędzy długim i krótkim kaduceuszem.

²⁴ Gurba, WN III, 1959, z. 1–2, s. 96; S. Kubiak, *Znaleziska monet rzymskich z Mazowsza i Podlasia*, Wrocław 1979, s. 49, nr 42; Kokowski, *Monety...*, s. 45, nr 28; idem, *Lubelszczyzna w pierwszych wiekach naszej ery w świetle importów rzymskich*, Rocznik Lubelski XXIII/XXIV, 1981/1982, s. 168, Nr 16; TIR s. 76, nr 219.

²⁵ TIR s. 19, nr 46.

²⁶ Kunisz, *Chronologia...*, nr 194; idem, *Znaleziska...*, nr 214; Kokowski, *Monety...*, s. 47, nr 65; idem, *Zagadnienie osadnictwa ludności kultury wielbarskiej na Lubelszczyźnie*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski, red. *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, I, Lublin 1988, s. 246; Bursche, *Later...*, s. 156, nr 68; TIR s. 260, nr 613.

²⁷ Kokowski, *Zagadnienie osadnictwa...*, s. 246; idem, *Lubelszczyzna w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*, Lublin 1991, 156, nr 27, il. 79; TIR s. 260, 613a.

²⁸ Kokowski, *Zagadnienie osadnictwa...*, s. 155n, nr 23; TIR s. 154, nr 489.

²⁹ Kunisz, *Chronologia...*, nr 25; idem, *Znaleziska...*, nr 28; Kokowski, *Monety...*, s. 44, nr 9; idem, *Lubelszczyzna w pierwszych...*, s. 168, nr 4; TIR s. 35, nr 82.

³⁰ Kokowski, *Lubelszczyzna w młodszym...*, s. 152, nr 4; TIR s. 35, nr 82.

³¹ Kunisz, *Chronologia...*, nr 41; idem, *Znaleziska...*, nr 45; Kokowski, *Monety...*, nr 13; idem, *Lubelszczyzna w pierwszych...*, s. 168, nr 8; TIR s. 50, nr 130.

IV. TYNIEC, CZĘŚĆ M. KRAKÓW, OKOLICA (?), WOJ. MAŁOPOLSKIE

Znalezisko pojedyncze, wtórne(?), przed 1970 r.

Marek Aureliusz dla Faustyny Młodszej

AR, denar, Rzym 161–176.

Av. Popiersie Faustyny; FAVSTINA AVGVSTA

Rv. ?

Przed około 1970 r. w Tyńcu lub jego najbliższej okolicy znaleziono przypadkowo podczas prac budowlanych srebrną monetę Faustyny młodszej z legendą FAVSTINA AVGVSTA. Niestety, moneta zaginęła i nie ma możliwości dokładniejszego jej określenia³². Tym niemniej, jak można wnioskować z legendy oraz informacji uzyskanej od byłego właściciela, prawdopodobnie chodzi o denar wybity za panowania Marka Aureliusza, w latach 161–176. Niejasne okoliczności znalezienia monety nie pozwalają na dokładniejsze umiejscowienie odkrycia. Jeżeli zostało ono dokonane na terenie klasztoru, być może mamy do czynienia ze znaleziskiem wtórnym. Z samego Tyńca brak jak dotąd zarejestrowanych znalezisk monet rzymskich, monety takie natomiast znalezione zostały na terenie pobliskich miejscowości jak Kraków-Pychowice³³, Skawina-Korabniki (pow. Kraków)³⁴ oraz położonych po przeciwnej stronie Wisły takich stanowisk jak Aleksandrowice (pow. Kraków)³⁵, Kraków-Chelm³⁶, Kraków-Wola Justowska³⁷ i przede wszystkim Kryspinów³⁸.

V. TYSZOWCE, OKOLICA, POW. TOMASZÓW LUBELSKI, WOJ. LUBELSKIE

Znalezisko pojedyncze(?), przed majem 2002 r.

Kommodus, emisja pośmiertna dla Marka Aureliusza

Denar, AR, 181 (?) A.D. (Fot. 3).

³² Chciałbym w tym miejscu gorąco podziękować pragnącemu zachować anonimowość dawnemu właścicielowi monety za informacje dotyczące samego zabytku, jak i okoliczności jego znalezienia.

³³ TIR, s. 111n, nr 332.

³⁴ S. Skowronek, *Korabniki, pow. Kraków*, WN XI, 1967, z. 4, s. 244; Kunisz, *Chronologia...*, nr 99; idem, *Znaleziska*, nr 108; A. Bursche, *Znaleziska monet rzymskich z Małopolski. Uwagi na marginesie inwentarza Andrzeja Kunisza*, WN XXXII, 1988, z. 3–4, s. 211, nr 108; idem, *Later...*, s. 207, Nr 182; TIR s. 297, nr 700.

³⁵ TIR, s. 6, nr 2.

³⁶ Kunisz, *Znaleziska...*, nr 111 VI.

³⁷ Kunisz, *Znaleziska...*, nr 111 VII.

³⁸ L. Piotrowicz, *Monety rzymskie znalezione w Krakowie*, WNA, t. 12, 1928–1929, s. 53; Kunisz, *Chronologia...*, nr 108; Kunisz, *Znaleziska...*, nr 115; P. Kaczanowski, *Antiken Münzen von Kryspinów*, *Notae Numismaticae-Zapiski Numizmatyczne* II, 1997, s. 84–101; TIR nos 377, 378; tam dalsza bibliografia.

Av. DIV[VS]MANT ONIN[VSPIV]S

Głowa Marka Aureliusza w prawo.

Rv. CONSE CRATIO

Stos pogrzebowy o czterech kondygnacjach, zwieńczony kwadrygą.

BMC IV, s. 693, nr 27; RIC III, s. 398, nr 275; MIR 487.

W okolicach Tyszowiec przed majem 2002 r. znaleziona została przypadkowo(?) srebrna moneta rzymska, która została następnie ofiarowana do zbioru Muzeum Narodowego w Krakowie. Okazała się ona denarem wybitym pośmiertnie dla Marka Aureliusza przez Kommodusa. Moneta nosi ślady silnego znoszenia. Nie jest to jedyne znalezisko monetarne z tego rejonu zanotowane w literaturze. Podczas badań archeologicznych prowadzonych na osadzie wielokulturowej położonej na terenie samych Tyszowiec (stanowisko 25B) odkryto denar Trajana³⁹. Natomiast bliżej nieokreślona moneta tego samego cesarza miała zostać znaleziona w okolicach tej miejscowości⁴⁰.

Wobec braku dokładnych wskazówek dotyczących okoliczności i miejsca znalezienia opisywanej monety Marka Aureliusza określenie „w okolicach Tyszowiec” można traktować również nieco szerzej. Znaleziska rzymskich monet zarejestrowano bowiem również w pobliskich miejscowościach. W Swaryczowie (pow. Zamość) odkryty został skarb zawierający ok. 100 denarów z I–II w. od Wespazjana po Pertinaksę⁴¹, w Śniatyczach (pow. Zamość) sesterc Filipa Araba⁴², a w Zwiartowie nieokreślona, brązową monetę rzymską⁴³. Z prawego już brzegu Huczwy pochodzą znaleziska denarów Antonina Piusa i Lucjusza Werusa z Turkowic⁴⁴, liczący kilkaset egzemplarzy skarb denarów z I–II w. odkryty w Żulicach pow. Tomaszów Lubelski⁴⁵ oraz skarb monet rzymskich z Tuczap⁴⁶. Ogólnie rzecz ujmując wspomniany region oraz tereny sąsiednie stanowiły w okresie wpływów rzymskich oraz we wczesnej fazie wędrówek ludów obszar objęty intensywnym osadnictwem, którego świadectwem są m.in. liczne znaleziska monetarne⁴⁷.

---

³⁹ J. Buszewicz, WN XXXI, z. 1–2, 1987, s. 101; S. Hanejko, *Nie publikowane znaleziska monet w zbiorach Muzeum Regionalnego w Tomaszowie Lubelskim*, WN XL (z. 3–4), s. 189; TIR s. 335, nr 811; tam dalsza bibliografia.

⁴⁰ J. Gurba, *Romanów, pow. Krasnystaw. Skarb monet rzymskich (notatka wstępna)*, WN X, 1966, s. 185; A. Kunisz, *Chronologia...*, nr 273; Kunisz, *Znaleziska...*, nr 290; A. Kokowski, *Monety antyczne na Lubelszczyźnie*, WN XXVIII, 1984, z. 1–2, s. 48–49, nr 88; TIR s. 335, nr 812.

⁴¹ TIR s. 312, nr 755, tam dalsza bibliografia.

⁴² TIR s. 317, nr 768, tam dalsza bibliografia.

⁴³ TIR s. 365, nr 915, tam dalsza bibliografia.

⁴⁴ TIR s. 334, nr 804, tam dalsza bibliografia.

⁴⁵ TIR s. 366, nr 921, tam dalsza bibliografia.

⁴⁶ TIR s. 333, nr 802, tam dalsza bibliografia.

⁴⁷ Znaleziska z terenu Lubelszczyzny zestawiają A. Kokowski, *Monety...*, passim; Hanejko, *Nie publikowane...*, passim; patrz również odpowiednie hasła w Kunisz, *Znaleziska...*; TIR 34 Kraków.

WYKAZ SKRÓTÓW

- BMC — H. Mattingly, R. A. G. Carson, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Vol. I–VI, London 1923–1962.
- MIR — W. Szeivert, *Die Münzprägung der Kaiser Marcus Aurelius und Commodus (161–192)*, *Moneta Imperii Romani* 18, Vienna 1986.
- RIC — H. Mattingly, E. A. Sydenham (red.), *The Roman Imperial Coinage*, Vol. I–X, London 1923–1994.
- Strack — P. L. Strack, *Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des 2. Jahrhunderts*, t. 1–3, Stuttgart 1931–1937.

JAROSŁAW BODZEK

THE OLD AND NEW FINDS OF ANCIENT ROMAN COINS IN THE ARCHIVES AND COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM IN CRACOW PART ONE

(Summary)

The article discusses five finds of Roman coins. Respective information is kept in the Coin Room to the National Museum in Cracow. In two cases — the hoard of coins struck at the Alexandria mint from the vicinity of Chełm and the denarius hoard from Dąbrowno — the archival data made it possible to complete the already known information on their contents and fate of the objects included in both the foregoing deposits. Three other finds have been published for the first time. These are coins (probably denarii) by Trajan and Marcus Aurelius found in Kazimierz Dolny, a denarius struck for Faustina Minor by Marcus Aurelius, discovered near Tyniec, and a silver denarius bearing the legend CONSECRATIO, struck after Marcus Aurelius' death by his son and successor Commodus, found in Tyszowce. The finds under discussion complete the inventory of the finds of Roman coins from the area of Poland.